

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційне дослідження Є. Ю. Арєф'євої «Поетика Ігоря Стравінського як теорія композиційного синтезу: культурологічний аналіз», представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 – «Культурологія»

Дисертаційне дослідження присвячене актуальній проблематиці цілісності музичного твору у вимірі його поетики та композиції. Традиційно поетика вважається теоретичною дисципліною як єдність засобів гармонізації художнього твору, композиція – практичною, орієнтованою на майстерність творчого пошуку. Так, поетика Р. Якобсона, Б. Ейхенбаума та ін. визначені в рамках парадигми засобів та прийомів художнього мислення. І. Стравінський онтологізує гносеологічне розуміння *poesis*, повертається до арістотелівської парадигми поетики, визначає поетику як «роблення» твору, чим наближує її до композиції.

Поетично-композиційний потенціал музичної культури визначається як цілісність культуротворчих інтенцій, що пов'язані з антропологічним, феноменологічним розумінням музичного твору як «музичного феномена», який в свою чергу розуміється як гарант людської цілісності. Такий підхід свідчить, що композитор у своїй моделі поетики резонує пошуки феноменології, надзавданням якої є вбачання сенсу речей безпосередньо в спогляданні, та антропології, яка, за М. Шелером, опікувалася знаходженням «місцеположення людини в космосі». Адже цей аспект визначений в тексті «Музична поетика» І. Стравінського імпліцитно. Дисертантка поставила завдання експлікувати філософську та естетичну позицію композитора, сформувала інтерпретативну парадигму щодо поетики І. Стравінського як синтетичної цілісності культуротворення. В цьому полягає особлива актуальність культурологічного дослідження.

Антропологічний поворот на початку ХХ століття актуалізував проблему людиновимірної цілісності мистецького твору в його планетарних

та естетичних вимірах. Феноменологічна течія філософії презентувала естетичні артефакти як наскрізну реальність «розумного споглядання», естетичної рефлексії, що було визначено в дослідженнях таких естетиків, як Р. Інгарден, О. Лосєв, Г. Шпет. Звернувши увагу на просторове розшарування текстуальних реалій твору (Р. Інгарден), феноменологія надала естетиці міцний інструментарій аналізу твору як певної дискретної цілісності, що і визначилося в поетиці І. Стравінського.

Наукова новизна дисертації Є. Ю. Ареф'євої визначається тим, що в цій роботі надається системний аналіз музичного феномена у антропологічному, феноменологічному, культурологічному вимірах. Музичний феномен інтерпретується як естетичний епіцентр формотворень культури. Антропологічні константи музичного феномена, в свою чергу, презентуються комунікативними та композиційними артефактами музичного твору. Дисертант вдало поєднує у дослідженні естетичний аналіз музичної культури з феноменологічними, психологічними експлікаціями, апелюючи до синестезії як полімодальної цілісності художнього образу. Це дає можливість реконструювати культуровимірні та людиновимірні складові музичного феномена в системі музичної поетики І. Стравінського.

Обґрунтованість наукових положень, висновків, сформульованих у дисертації, а також ґрунтовний аналіз творчості І. Стравінського – велетня музичної культури ХХ століття – презентується системним викладенням культурно-історичних реалій розвитку ідей композитора в творах «Музична поетика», «Діалоги». Теоретичні та практичні положення дослідження належним чином обґрунтовані та аргументовані на підставі культурологічного аналізу поетики І. Стравінського як засади формування композиційного синтезу у його творах.

Дисертаційна робота відрізняється чіткістю викладення матеріалу. Методи дослідження можна визначити як засаду системної культурологічної реконструкції культурно-історичного контексту формування ідей poesis в

музичній рефлексії початку ХХ століття. Висновки дисертаційного дослідження відповідають поставленим завданням та надають цілісне уявлення про музичний феномен в його антрополого-феноменологічному визначенні.

У I розділі роботи «Теоретико-методологічні засади дослідження» присвячено аналізу історіографії проблеми, характеристиці систем поезики у контексті європейської культури, визначенню системотворчого потенціалу поезики як риторики та аналізу діалогічних концепції музичної культури як певного синтезу мистецтв. Дисертантка ретельно прослідковує еволюцію від онтологічного розуміння поезики та риторики у Арістотеля до класицистського нормативного інструментарію системи виразних засобів у Н. Буало, феноменологічної теорії поезики у Г. Шпета, семіологічної – у Л.Виготського, лінгвістичної – у Р. Якобсона, інструментарію неориторики у Р. Барта, лєжської групи Мю (Ж. Дюбуа, Ж.-М. Клинкенберг, Ф. Мэнгре, Ф.Пиф А.Тринон, Ф.Эделин). В контексті становлення поетичного інструментарію аналізу художнього твору важливим є формальний метод, що був розповсюджений в 20-ті роки ХХ століття як одна із висхідних ознак поезики, яку визначали В. Шкловський, Л. Виготський, Б. Ехенбаум та ін. Формальний метод став засадничим «трансформативної поезики» у Р. Барта, який визначав за основу трансформацій тексту «нульовий ступінь письма» – банальну інформацію.

II розділ роботи «Музична поезика І. Стравінського як культуротворчість» присвячений визначенню феноменологічної проблематики інтерпретації музики, розкриттю в музичній поезиці локусу діалогу культур, риторичної перспективи аналізу музичного твору. Дисертантка так характеризує імперативність поезики І. Стравінського. «Те, що у Е. Гуссерля визначалось як «ноема» (конституативний принцип), у Стравінського позначається як «догма» (принцип віри, що визначається догматами ладу та порядку). Імперативність та «догматизм» наближає

феноменологію до Канта, а не Гуссерля. Ситуація обтяжується тим, що догмат «Музичної поетики» вступає у конфлікт з інноваціями Ново-Віденської школи» [с. 82]. Така констатація є плідною, як і розуміння діалогу культур як феномену музичного твору («діалог» язичництва та християнства у «Весні священній», наприклад). Більш детально опрацьований риторичний інструментарій сучасної поетики в інших видах мистецтв, що може бути адаптовано в сучасній музичній теорії художнього твору.

У III розділі роботи «Синтез мистецтв в творчості І. Стравінського» надається аналіз формування синтезу мистецтв в творчості Стравінського на підставі аналізу його творів. Поетика презентується як хорея та аретей, а також визначається хореографічна транскрипція музичних творів І. Стравінського, зокрема композиція творів характеризується як ритмопластика. В дисертації визначається, що полістилістика не є характерною для музичного синтезу І. Стравінського, як і авангард. Авангард тяжіє до деструкції культури, а музичний феномен у композитора визначається як аналог людської цілісності та цілісності культури.

Позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів дисертаційного дослідження, вважаємо за доцільне висловити окремі **зауваження та пропозиції:**

1. В дослідженні не достатньо приділено уваги трансформації поглядів І. Стравінського на музику в цілому від часу написання «Музичної поетики» до експлікації думок щодо музичного мислення в «Діалогах».

2. Авторка не дає чіткого розрізнення між поетикою в її онтологічному розумінні та композицією, що особливо є актуальним в контексті сучасних технологій «віртуального» моделювання музичного твору.

3. Недостатньо приділено уваги генезі творчої діяльності композитора від синтетизму «Весни священної» до останніх аутентичних сакральних творів «Симфонія псалмів» 1930 р. та «Трені» (плач пророка Ієремії) 1958 р.

Висловлені вище зауваження жодною мірою не зменшують значущість роботи. Вони також не знижують її загальної високої оцінки, теоретичної й практичної цінності дослідження для вітчизняної культурології.

Проведений аналіз дослідження дає можливість зробити висновок, що дисертаційна робота Є. Ю. Ареф'євої є завершеною працею, в якій отримані та науково обгрунтовані результати, що є суттєвими для подальшого вивчення образної цілісності музичної культури ХХ століття.

Вважаю, що дисертаційна робота **Ареф'євої Єлизавети Юріївни «Поетика Ігоря Стравінського як теорія композиційного синтезу: культурологічний аналіз»**, представлена на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 – «Культурологія», відповідає вимогам МОН України (наказ № 40 від 12.01.2017 р.), що висуваються до кандидатських дисертацій, п. 9, 11 та п. 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 23 липня 2020 р. № 607), та паспорту обраної спеціальності, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора філософії.

Доктор культурології, професор,
завідувачка кафедри туризму,
документних та міжкультурних комунікацій
Відкритого міжнародного університету розвитку
людини «Україна»

О.А. Степанова

Завідувачка кафедри туризму, документних та міжкультурних комунікацій
О.А. Степанова